

vu prichádzajú publicistická témata manipulácie mužským svetom, sveta jako väzení, soudu apod. Autorka nicméně nazývá „ženskost“ literární konvencí, tj. zkoumá ji právě jako vlastnost tematiky a poetiky, tj. i literárního tvaru a žánru, kde jsou patrné určité preference (láska, snátek, deviance – tedy spíše dráha ženského života; směrové preference, tj. realismus, goticismus, postmoderní intertextualita aj., stylistické preference a vytváření specifického obrazu světa s tím, že „literatura kobieca to przede wszyszkim literatura adresowana do kobiet“ – s. 212).

Kniha Ewy Kraskowské je cenná analýzou klíčových, umělecky zdařilých jevů polského meziválečného desetiletí; inspirující je nejen znalost materiálu, ale také poetologický a komparativní přístup, zejména s ohledem na moderní anglosaskou prózu. Stylistická nápaditost, práce s titulky kapitol a podkapitol a žánrově srovnávací aspekt činí z její studie podstatný příspěvek k dějinám polské literatury 20. století.

Třicátý svazek poznaňských polonistických studií má několik částí; nezajímavá není ani úvodní anketa o literárním veledíle (arcydzielo), kde se v jednotlivých odpovědích zračí hodně konzervatismu a kritický vztah k současné postmoderní literatuře; jádrem sborníku je však partie *Literatura i konflikty*, oddíl *Jeden na jednego*, *Lektorium* (recenze) a *Notaty* (komentáře, rozhledy a různé). Právě v oddílu *Literatura i konflikty* najdeme tři studie o ženské literatuře. Dvě se týkají „Jugoslávky“ Dubravki Ugrešić, kterou vykládá Stanislava Kostić, poznaňská doktorandka a lektorka srbského, právě Ewa Kraskowska a Przemysław Czapliński. Ženský fenomén v literatuře se tak stává (ve studii Czapliňského s filozofickou a existenciální hloubkou) seriózním objektem zkoumání: na jedné straně viditelně mění i literární vědu samu, na druhé straně z ní transcenduje do jádra dnešního postmoderního i nepostmoderního diskurzu.

Ivo Pospíšil

Nové možnosti slavistiky a komparatistiky

Zelenka, M.: Literární věda a slavistika. Academia, Praha 2002, s. 259.

Literárne texty existujú nielen ako imanentné estetické štruktúry, ale aj ako znaky kultúry. Idey, ktoré vstupujú do spoločenského diania a podnecujú aj širšie, mimoliterárne diskurzy. V týchto dimenziách uvažuje o literatúre a literárnom procese aj český literárny vedec, slavista a komparatista, Miloš Zelenka.

Vzťah literárnej vedy a slavistiky sa v tejto práci roztvára v širokej škále problémových okruhov, analyzuje sa vo viacerých tematických rovinách a osvetľuje z viacerých pohľadov v synchronných i diachronných súvislostiach. Autorova projekcia vzniká ako dômyselný medzitextový dialóg, ktorý vychádza jednak z poznania a z úcty k faktom, ale aj z kritickej reflexie bohatej literatúry o predmete. Úctyhodný „zoznam literatúry“ je v tomto prípade nielen nutným a statickým dodatkom a dôkazom „vedeckosti“, ale citované materiály „žijú“ v dynamických textových konfrontáciach a často vstupujú aj do originálnych a prekvapivých súvislostí. Autor sa v tomto textovom labyrinte nestráca. Naopak, v každej kapitole a v každom odstavci sa presviedčame o prísnej metodológii, ktorá eliminuje možné slovné balasty maskované do „kvázi“ vedeckého metajazyka. Práve táto jazykovo-stylistická „prísnosť a presnosť“ nás možno trochu paradoxne presviedča o tom, že akademick-

kosť nemusí byť zákonite synonymom nezrozumiteľnosti a nekomunikatívnosti. Premyslené je aj prehľadné členenie publikácie na dve časti: *Metodologické krížovatky a K dejinám literárne-teoretickej slavistiky*. Tieto, navonok samostatne pôsobiace časti, však vystupujú v komplementárnom vzťahu. Ved' úvahy o dielach R. Jakobsona, R. Welleka, K. Krejčího, či A. Pražáka ponúkajú nielen oporné a orientačné body, ale aj určitú stabilitu na „postmoderne rozkývanej a neprehľadnej“ metodologickej krížovatke. Autor si tieto „pokušenia“ uvedomuje. Neignoruje ich, ale zároveň signalizuje tvorivé impulzy, ktoré mu ponúkajú kľúčové diela medzivojnovej štrukturalistickej slavistiky. Aj preto sa môže suverénne a se-bavedomo pohybovať v „labyrinte“ aktuálnych problémov humanistiky, najmä literárnovednej slavistiky a komparatistiky, ktorý môžeme sledovať v piatich kapitolách z prvej časti knihy. Ako kľúčové sa tu ukazujú tieto problémy: 1/ užšie (filologické) a širšie (areálové) chápanie modernej slavistiky, 2/ možnosti, limity a metodologické impulzy súčasných komparatistických modelov (nielen pre slovanské filológie), 3/ idea Strednej Európy a tzv. stredo európska slavistika.

Možno povedať, že Zelenkove úvahy sú do istej miery aj kritickou refelexiou a systematizáciou podnetov, ktoré zaznievali a zaznievajú na rozličných svetových fórach (slavistické kongresy, kongresy komparatistov AILC a pod.). Autor sa vyhýba „radikálnym“ polemikám a „ostrým“ formuláciám a svoje názory a predstavy formuluje vyvážené a zmierlivo, ale so suverénnou argumentačnou presvedčivosťou: *„Základem slavistiky jsou lingvistika a literární věda, další předměty mají komplementární a marginální ráz, mají vytvářet průniky a mosty k jiným vědám, zejména v oblasti sociálních studií. Slavistika se tedy nebude nikdy zřikat vztahů k historii, filozofii, sociologii, psychologii a politologii, bude jich pružně a funkčně využívat, ale současně si uchová svůj vlastní předmět a metodologii ... nemůže proto hrát úlohu pouhého jazykového servisu sociálních věd, neboť jak lingvistika, tak literární věda jsou samostatnými vědními obory s dávnými kořeny“* (s. 14).

Diskusia o stredo európskej literatúre sa vždy spájajú s otázkami a pochybnosťami. Napríklad: aké sú dôvody, aby sa tento priestor vyčleňoval z európskeho či slovanského kontextu, prečo sa snažíme popísať vedomie obyvateľov tohto priestoru a literatúry, ktorá to vyjadruje. Problém sa reflektuje zväčša z dvoch uhlov. Vonkajší sa sústreďuje na historické a politické aspekty a vnútorný sa pokúša pomenovať vedomie, ktoré sa sformovalo a formuje (?) aj vďaka literárnym textom. Tomuto problému venuje Miloš Zelenka samostatnú kapitolu: *K fenoménu stredo európskych literatúr (stredo európsky kultúrny priestor a jeho slovanský kontext)*, ale tento fenomén sa latentne vinie celou prácou. Čítame aj o tom, ako sa užší literárnovedno-komparatistický problém „stredo európskeho centrizmu“ (pojem D. Duříšina) celkom prirodzene presúva do širších kultúrno-spoločenských, ba až politických súvislostí. Autor „svoju“ Strednú Európu pomenúvava aj ako: *„1. relativně volně seskupení různorodých společenství (národní literatur) spjatých pouze kulturně-historickými vztahy, resp. společnou či analogickou minulostí, 2. jako geografický, čiastočně i geopolitický celek definovaný mj. i kulturní jednotou včetně specificky vytýčené literární tvorby, 3. meziliterární centrismus stredo európskych literatúr však můžeme pojmut i jako výsledek komunikačních aktů, kterými lze rozumět slovesnou cirkulaci blízkých literárních druhů i žánrů v tomto prostoru, tj. existenci geneticky příbuzných či typologicky vymezených slovesných tvarů a struktur jako jistých konstat“*. (s. 63) . Je sympatické, že argumentáciu hľadá nielen vo všeobecne známych „kaviarenských bonmotoch“ M. Kunderu či G. Konráda, ale v skeptickejších „alternatívach“ F. Wollmana: *„... stredo európské literární společenství neexistuje stejně jako představa kulturně a literárně izolované východní*

Evropy“ (s. 71) či R. Welleka, ktorý tvrdí, že: „...stará Mitteleuropa, jaká existovala za Rakouska, již není možná, ... je to spíš nostalgická nálada ... mezi Lublaní, Prahou, Terstem, Budapeští a Vídní není přílišná komunikace“ (s. 71). V tejto wellekovskej stredo-európskej skepe je aj veľa pravdy. Ved' bez užších a intenzívnejších „susedských“ dialógov, nemôže vzniknúť ani širšia idea a najlepšie texty o Strednej Európe sú asi naozaj len nostalgicko – melancholickými reflexiami a pocitmi nad kedysi reálnym, ale už rozpadnutým svetom c.k. monarchie.

Stredná Európa sa však môže objaviť aj v iných, oveľa pragmatickejších súvislostiach ako jedna z možností slavistických výskumov: „*Středoevropská slavistika svou komunikační št ředovou pozicí m ůže navíc konjunkturáln ě ’poskytnout obecn ější výpovědní hodnotu o tomto kulturně-politickém prostoru*“ (s. 8).

Aj súčasná komparatistika hľadá svoje možnosti. Autor tento stav presne diagnostikuje a opisuje v kapitole *Hranice a křižovatky současné slovanské i neslovanské komparatistiky*, kde prezentuje rozličné školy, metodologické koncepcie a výskumné metódy, pričom jednu z nich, teóriu manuskriptológie, rozvíja aj v samostanej kapitole s názvom *O tzv. genetické kritice (teorie manuskriptologie v postmoderní perspektivě)*. Táto teória hľadájúca „stopy vznikajúce v procese tvorby – písania“, môže byť podnetná aj pre slovakistov, ved' diela napr. J. Kráľa či R. Slobodu si priam vynucujú aplikáciu tejto metódy. Podobne aj kapitolu o A. Pražákovi by si mali povinne perčítať všetci slovenskí historici literatúry či kultúry, ktorí sa zamýšľajú nad historickými a kultúrnymi peripetiami česko – slovenskej jednoty či vzájomnosti.

Kniha M. Zelenku môže byť podnetným čítaním pre všetkých, ktorí o literatúre uvažujú nielen v zúžených „etno-textocentrických dimenziách“. Jednotlivé problémové okruhy, najmä z prvej časti, výrazne presahujú aj „vedecké rámce slavistického výskumu“ a majú aj pragmatický dosah, lebo naznačujú možnosti širšej komunikačnej bázy v novovznikajúcich európskych štruktúrach.

Peter Káša

Filologie na Urale: nad dvěma sborníky z Iževska

Подходы к изучению текста. Материалы Международной конференции студентов, аспирантов и молодых преподавателей, 23-25 апреля 2002 г. Министерство образования Российской Федерации, Удмуртский Государственный Университет, Ижевск 2003.

Вестник Удмуртского университета. Филологические науки. Ижевск 2003.

Zdalo by se, že tyto dva sborníky se nepodobají: jeden vytvořili studenti a mladí vědeckí pracovníci, druhý vznikl z pera zkušených badatelů, ale rozdíl v kvalitě a nápaditosti nejsou nijak markantní; sborník mladých z mezinárodní vědecké konference je dokonce tematicky pestřejší, místy i metodologicky průraznější, je v něm však méně hloubky, „velký“ sborník je detailnější, „výpravnější“.

Sborník *Подходы к изучению текста* se na bázi textových výzkumů snaží spojit jazykovědu a literární vědu, i když formálně zde tvoří stále dva samostatné oddíly. Z lingvistické části vyzvedávám podstatné místo, které je tu věnováno historickým disciplinám.